

TKO SU TEOZOFI

Jesu li oni ono što tvrde da jesu, proučavatelji prirodnih zakona, prastare i suvremene filozofije, pa čak i egzaktne znanosti? Jesu li oni deisti, ateisti, socijalisti, materijalisti ili idealisti, ili su tek otpadnici suvremenog spiritualizma, puki sanjari? Zaslužuju li uopće ikakvo razmatranje i da li su sposobni za filozofsku raspravu i promicanje istinske znanosti, ili prema njima treba postupati sa sućutnom snošljivošću kakva se poklanja „bezazlenim zanesenjacima“?

Teozofsko društvo je bilo na razne načine optuživano zbog vjerovanja u „čuda“ i „čudotvorstva“, za skrivene političke ciljeve, poput karbonara (nacionalista Italije u XIX stoljeću, op.prev.), da su špijuni autokratskog ruskog cara, za propovijedanje socijalističkih i nihilističkih naučavanja, i mirabile dictu, tajni sporazum s francuskim jezuitima da za novčanu nagradu dezorganizira suvremeni spiritualizam! Američki pozitivisti su ih s jednakom silinom optužili da su sanjari, od nekih novinara u New Yorku da vjeruju u fetiše, od spiritualista da su putujući propovjednici „zastarjelog praznovjerja“, od Kršćanske Crkve da su poganski izaslanici Sotone, od strane profesora W. B. Carpentera, člana Kraljevskog društva, da su pravi primjer „gobe-mouche“ i na kraju, „najbesmislenije“, sa svrhom da oslabe njihov utjecaj, neki protivnici hinduisti olako su ih optužili da zazivaju demone radi izvođenja određenih pojava. Bez obzira na sva ta zbrkana mišljenja, u oči upada činjenica da se Društvo, njegovi članovi i njihovi nazori smatraju dovoljno važnima da se o njima raspravlja i da ih se osudi: ljudi kleveću samo one koje mrze ili one kojih se boje.

No, premda je Društvo imalo svoje neprijatelje i klevetnike, imalo je i svoje prijatelje i zagovornike. Za svaku riječ pokude postojala je i riječ pohvale. Društvo je započelo s oko tucе ozbiljnih ljudi. Mjesec dana kasnije njihov je broj toliko porastao daje bilo potrebno unajmiti javnu dvoranu za njihove sastanke. U dvije godine imalo je radne podružnice u europskim zemljama. Još kasnije, našlo se u savezu s Indian Arya Samaj na čelu s učenim Panditom Dayanund Saraswati Swamijem i cejlonskim budistima pod eruditom H. Sumangalom, visokim svećenikom iz Adam's Peaka i predsjednikom Widyoday koledža, Colombo.

Onaj tko ozbiljno nastoji proniknuti u psihologijske znanosti, mora doći do svete zemlje prastare Aryavarte. Ma koliko njena blijeda sjena, suvremena Indija, može izgledati palom, nijedna zemlja nije starija od nje što se tiče ezoterijske mudrosti i civilizacije. Smatrajući tu zemlju plodnim rasadnikom iz kojeg su ponikli kasniji filozofski sustavi, vrelom cjelokupne psihologije i filozofije, dio našeg Društva došao je proučavati prastaru mudrost i zamoliti za dio njenih čudesnih tajni. Filologija je također učinila velik napredak zahtijevajući dokazivanje činjenice prvorodstva naroda Aryavarte. Neproverene i pristrane hipoteze suvremene kronologije nisu vrijedne trenutka misli i s vremenom će nestati kao i mnoge druge neproverene hipoteze. Linija filozofskog nasljeđa, od Kapile preko Epikura do Jamesa Milla; od Patanjaliya preko Plotina do Jacoba Bohmea, može se pratiti poput toka rijeke kroz krajobraz. Jedan od ciljeva organiziranja Društva bio je provjeriti previše transcendentalne nazore spiritualista što se tiče moći bestjelesnih duhova; i, budući da smo im rekli što, barem po našem mišljenju, nije dio njihovih fenomena, sada je našom obvezom postalo da pokažemo što oni jesu. Tako je očito da se na Istoku, posebno u Indiji, mora tražiti ključ navodnih „natprirodnih“ fenomena spiritualista, da je to nedavno bilo priznato u alahabadskom „Pioniru“ (11. kolovoz, 1879.) Anglo-indijskom dnevnom časopisu koji ima ugled da kaže ono što misli. Optužujući znanstvenike koji su „usredotočeni na fizička otkrića, tijekom nekoliko generacija bili previše skloni zanemarivanju nad-fizičkog istraživanja,“ spominje se „novi val sumnje“ (spiritualizam) koji je „u posljednje vrijeme uzdrmao to uvjerenje.“ „Za mnoge osobe, uključujući brojne visoke kulture i inteligencije,“ nastavlja se, „natprirodno se ponovo nametnulo kao predmet dostojan ispitivanja i proučavanja. Postoje uvjerljive hipoteze koje idu u prilog

ideji da se među 'mudracima' Istoka ... u većem stupnju nego među suvremenijim žiteljima Zapada mogu naći tragovi tih osobnih svojstava, ma što god bila, a koja su potrebna kao preduvjet za očitovanje natprirodnih fenomena.“ Dakle, nesvjestan daje uzrok koji on priznaje jedan od glavnih ciljeva našeg Društva, pisac uvodnika primjećuje da je to „jedini pravac u kojem bi, kako se nama čini, nastojanja teozofa u Indiji možda mogla biti korisna. Vodeći članovi Teozofskog društva u Indiji poznati su kao već vrlo napredni studenti okultnih fenomena, i moramo se nadati da njihova uvjerenja o zanimanju za orijentalnu filozofiju ... mogu obuhvaćati uzdržanu namjeru da se provedu istraživanja na koja upućujemo“.

Dok je to, kao što je napomenuto, jedan od naših ciljeva, ipak je on tek jedan od mnogih. Najvažniji od njih je ponovo oživjeti rad Amonija Sakasa i učiniti da razni narodi upamte da su oni djeca „jedne majke.“ Sto se tiče transcendentalne strane prastare Teozofije, također je krajnje vrijeme da Teozofsko društvo dade objašnjenje. Dakle, što Društvo priznaje od tog istraživanja prirode, traganja znanosti za Bogom prastarih arijskih i grčkih mistika i moći suvremenog duhovnog medijstva? Naš je odgovor – sve. No, ako nas upitate u što vjerujemo, odgovor će biti: „Ni u što – tjelesno.“ Kao tijelo, društvo nema vjerovanja, budući da su vjerovanja poput oklopa oko duhovnog znanja; a Teozofija je ostvarenje samog duhovnog znanja – koje je upravo suština filozofskog i teološkog istraživanja. Kao vidljivi predstavnik Univerzalne Teozofije, ono ne može biti više sektaško nego Geografsko društvo, koje predstavlja univerzalno geografsko istraživanje, bez obzira na to da li su istraživači jednog ili drugog uvjerenja. Religija Društva je jednadžba algebre u kojoj sve dok znak jednakosti (=) nije izostavljen, svaki član smije promijeniti svoje vlastite kvantitete, koje se bolje slažu s klimatskim i drugim potrebama njegove rodne zemlje, s osobitostima njegovog naroda, ili čak s njegovim vlastitim. Pošto nema prihvaćenog vjerovanja, naše je Društvo spremno dati i prihvatiti, učiti i poučavati na osnovi praktičnih pokusa, suprotstavljajući se pasivnom i lakovjernom prihvaćanju nametnute dogme. Ono je spremno prihvatiti svaki rezultat koji su dale neke od ranijih škola ili sustava, i koji se mogu dokazati logički i izvođenjem pokusa. U suprotnom slučaju Društvo ništa ne preuzima na osnovi pukog vjerovanja, bez obzira na to tko je postavio zahtjev.

No, kada razmišljamo osobno o sebi, situacija je potpuno drugačija. Članovi Društva predstavljaju najrazličitije narode i rase, a rođeni su i obrazovani u najrazličitijim vjеровanjima i društvenim uvjetima. Jedni vjeruju u jedno, a drugi u drugo. Jedni naginju prastarom magiji ili tajnoj mudrosti naučavanoj u svetištima, koja je bila upravo oprečna nadnaravnom ili đavolskom; drugi u suvremeni spiritualizam ili općenje s duhovima umrlih; preostali u mesmerizam ili životinjski magnetizam, ili samo u okultnu dinamičku moć prirode. Određeni broj jedva da ima neko određeno vjerovanje, ali je u stanju pažljivog iščekivanja, a postoje čak i oni koji sebe u određenom smislu nazivaju materijalistima. U Društvu nema ateista i praznovjernih sektaša bilo koje vjere upravo zbog činjenice što pristupanje Društvu dokazuje da su u potrazi za konačnom istinom kao i za krajnjom suštinom stvari. Ako postoji nešto poput spekulativnog ateiste, što filozofi mogu negirati, on bi morao poricati uzrok i posljedicu, bilo da je u pitanju svijet materije ili duha. Mogu postojati članovi koji poput pjesnika Shelley-a dopuštaju svojoj mašti da se vine od uzroka prema prvom uzroku ad infinitum, budući da je sa svoje strane logički transformiran u rezultat koji zahtijeva prvi uzrok, sve dok Vječno ne svedu na puku nerazpoznatljivost. Pa čak ni oni nisu ateisti u spekulativnom smislu, bilo da poistovjećuju materijalne snage svemira s funkcijama s kojima teisti obdaruju svog Boga ili nešto drugo; jer ako se ne mogu osloboditi koncepcije apstraktnog ideala moći, uzroka, nužnosti i učinka, može ih se smatrati ateistima samo u pogledu osobnog Boga, ali ne i Univerzalne Duše panteista. S druge strane, praznovjerni sektaši poput njega ograđeni vjеровanjem u svaki kolčanik ispisan upozorenjem: „Zabranjen pristup,“ ne mogu niti izaći izvan njegove ograde da bi se priključili Teozofskom društvu – kada bi to mogao – niti u njemu ima mjesta za onoga čija religija zabranjuje ispitivanje. Upravo je korijenska ideja Društva slobodno i pošteno istraživanje.

Kao tijelo, Teozofsko društvo smatra da su svi originalni mislioci i istraživači skrivene strane prirode, bilo da su materijalisti, oni koji smatraju da je materija „obećanje i snaga sveg zemaljskog života“, ili spiritualisti, to jest oni koji u duši otkrivaju izvor sve energije i materije, bili i jesu zapravo teozofi. Naime, da to bude, čovjek ne treba nužno priznati postojanje nekog posebnog Boga ili božanstva. Potrebno je tek štovati duh žive prirode i pokušati se s njome identificirati. Duboko štovati tu Prisutnost, nevidljivi uzrok koji sebe uvijek manifestira u svojim neprestanim učincima; nepojmljivi, svemoguć i sveprisutni Proteus: nedjeljive suštine i nestalna oblika, ipak se pojavljuje u svemu i svakom obliku, koji je ovdje i ondje, i svugdje i nigdje, koji je SVE i NIŠTA, ispunjava, obuhvaća, omeđuje i sadrži sve, sadržan u svemu. Mislimo da će sada biti shvaćeno, jer bilo da su teisti, panteisti ili čak ateisti, takvi su ljudi bliski rođaci ostalih. Štoga god bio, kada student jednom napusti stari i utrti put rutine i ulazi na samotni put neovisnog mišljenja, božanskog, on je filozof, izvorni mislilac, tražitelj vječne istine s „vlastitim nadahnućem“ radi rješavanja univerzalnih problema.

Teozofija je saveznik svakog čovjeka koji na vlastiti način ozbiljno traga za znanjem o Božanskom Načelu, za čovjekovom vezom s njim i njegovim očitovanjem u prirodi. Ona je također saveznik istinske znanosti, različite od one koja je prihvaćena kao egzaktna, prirodna znanost, sve dok potonja bude zadirala u područje psihologije i metafizike.

Ona je također saveznik svake istinske religije, tj. religije koja želi biti prosuđivana prema istim mjerilima kakva se primjenjuju prema drugima. Za nju su nadahnuće (ne otkriće) one knjige koje sadrže najočitiju istinu. No, zbog ljudskog elementa sadržanog u njima, ona sve knjige smatra podređenim Bibliji o Prirodi. Za njeno čitanje i ispravno tumačenje moraju biti visoko razvijene prirodne sposobnosti duše. Savršeni zakoni mogu se opažati samo pomoću sposobnosti intuicije. Oni su iznad dosega argumenata i dijalektike i nitko ih ne može razumjeti ili ih ispravno procijeniti na temelju objašnjenja drugog uma, makar taj um tvrdio daje izravno došao do otkrivenja.

I, budući da je to Društvo koje dopušta najširi zahvat u području čistog ideala nije manje nepopustljivo na području činjenica, ono iskreno uvažava suvremenu znanost i njene prave predstavnike. Unatoč svim njihovim nedostacima u pogledu više duhovne intuicije, golem je dug svijeta prema predstavnicima suvremene prirodne znanosti. Zato Društvo bez zadržke podržava plemenit i ogorčen protest nadarenog i rječitog propovjednika, velečasnog O. B. Frathingham-a, protiv onih koji su pokušali podcijeniti zasluge naših velikih prirodoslovaca. „O znanosti se govori kao o nereligioznoj, ateističkoj,“ protestirao je prilikom nedavnog predavanja održanog u New Yorku, „Znanost stvara novu ideju Boga. Upravo zahvaljujući znanosti mi uopće imamo nekakvu predodžbu o živom Bogu. Ako jednoga dana ne postanemo ateisti uslijed iritirajućeg učinka protestantizma, onda ćemo to postati zahvaljujući znanosti, jer nas ona oslobađa od prikriivenih zabluda koje nas muče i sputavaju, te nam pomaže da shvatimo stvari koje nas okružuju...“

A također zahvaljujući nepristranom trudu orijentalista kao što su to sir W. Jones, Max Müller, Bumouf, Colebrooke, Haug, de Saint-Hilaire i mnogi drugi, Društvo kao tijelo osjeća jednako uvažavanje i poštovanje prema vedskoj, budističkoj, zoroasterskoj i drugim svjetskim religijama; i jednako gaji osjećaj bratstva prema svojim članovima hinduistima, parsima, đainistima, Židovima i kršćanima, kao individualnim proučavateljima „jastva“ prirode i božanstva u prirodi.

Rođeno u Sjedinjenim Američkim Državama, Društvo je ustrojeno po uzoru na svoju postojbinu, koja je u svom Ustavu izostavila spominjanje Boga da to jednog dana ne bi dalo izliku za stvaranje državne religije, dajući u svojim zakonima ravnopravnost svim religijama. Podržava ih sve i svaka od njih je pod zaštitom države. Društvo, koje je ustrojeno prema tom Ustavu, moglo bi se upravo nazvati „Republikom Savjesti.“

Mislimo da smo sada jasno priopćili zašto su naši članovi kao individualnosti slobodni da po svojoj želji ostanu izvan ili unutar nekog vjerovanja, pod uvjetom da si ne prisvajaju isključivo pravo na savjesnost i da ne pokušaju drugima nametati svoja mišljenja. U tom su pogledu propisi Društva vrlo strogi. Društvo nastoji djelovati u skladu s mudrošću starog budističkog zakona: „Poštuj svoje vlastito uvjerenje i ne kleveći tuđe“. Sada, u našem stoljeću, u Deklaraciji o načelima,“ poput jeke se vraćaju riječi Brahma Sama, koji plemenito navodi da: “nijednu vjersku sljedbu ne treba klevetati, ismijavati ili mrziti.“ U IV. odjeljku Revidiranog Pravilnika Teozofskog društva, posljednji puta prihvaćenog na Generalnoj skupštini u Bombayu, ova je obveza: „Nije u skladu s propisom da službenik matičnog Društva izrazi, riječju ili djelom, neprijateljstvo ili naklonost prema nekoj struji (podjeli na vjerske sljedbe ili skupine u Društvu) više nego prema drugim. Sve se mora smatrati i uzeti kao jednako dostojne revnosti i nastojanja Društva. Svi imaju jednako pravo da suštinske značajke svog religijskog vjerovanja postave pred sudom nepristranog svijeta.“ Prema svojim individualnim sposobnostima, članovi mogu, kada su napadnuti, povremeno prekršiti taj Pravilnik, ali, usprkos tome, oni su kao službenici ograničeni, a Pravilnik se strogo primjenjuje tijekom sastanaka, budući da se Teozofija u svom apstraktnom značenju nalazi iznad svih čovjekovih vjerskih sljedbi. Teozofija je naime preopširna za ikoga od njih da bi je mogao obuhvatiti, ali ona je ta koja ih lako obuhvaća.

U zaključku, možemo navesti da opsežnije i po svojim nazorima univerzalnije od ikojeg postojećeg čisto znanstvenog društva, ono pored znanosti vjeruje u mogućnost te odlučno želi prodrijeti u ona nepoznata područja duha koja sljedbenici egzaktno znanosti navodno nisu zainteresirani istraživati. Društvo ima i jednu kvalitetu više od ikoje religije time što ne pravi razliku između nevjernika, Židova i kršćanina. U tom je duhu Društvo bilo ustanovljeno na temelju Univerzalnog Bratstva.

Društvo je nezainteresirano za politiku, neprijateljsko prema umobolnom snovima socijalizma i komunizma od kojih zazire, budući da su oba prikrivene zavjere bezobzirne sile i lijenosti nasuprot poštenom radu. Društvo malo mari za vanjsko ljudsko vodstvo materijalnog svijeta. Sva su njegova nastojanja usmjerena prema okultnim istinama vidljivih i nevidljivih svjetova. Da li fizički čovjek živi pod vladavinom carstva ili republike, tiče se samo materijalnog čovjeka. Njegovo tijelo može biti porobljeno; što se njegove duše tiče, svojim vladarima ima pravo dati dostojanstven odgovor kao Sokrat sucima. Oni nemaju vlast nad unutarnjim čovjekom.

Dakle, takvo je Teozofsko društvo i njegova načela, njegove raznolike svrhe i njegovi ciljevi. Trebamo li se čuditi matrici ranijih pogrešnih javnih shvaćanja, te da ih je neprijatelj mogao lagano poniziti pred mišljenjem javnosti? Istinski student je oduvijek bio pustinjač, tih i meditativan. Njegove navike i sklonostima imaju tako malo zajedničkog s prezaposlenim svijetom da, dok studira, njegovi protivnici imaju povoljnu priliku. No, vrijeme liječi sve i laži su ipak tek prolazne. Samo je istina vječna.

O nekolicini članova Društva koji su postigli velika znanstvena otkrića i o nekim drugima kojima su psiholozi i biolozi zahvalni zbog toga što su bacili novo svjetlo na nejasne probleme unutarnjeg čovjeka, govorit ćemo kasnije. No, sada nam je cilj dokazati čitatelju da Teozofija nije niti „novatorsko naučavanje,“ politička spletko, a niti jedno od onih društava entuzijasta koja se danas rode, a sutra umru. Da svi članovi Društva ne mogu misliti jednako, dokazuje to što je Društvo organizirano u dva velika dijela, Istočni i Zapadni, a potonji je podijeljen u brojne sekcije prema rasama i religijskim nazorima. Mišljenje pojedinca, neizmjereno različito kao što su različita i njegova očitovanja, nije sveobuhvatno. Budući da se sveprisutnost ne priznaje, ono nužno mora razmišljati u jednom pravcu; i kada jednom nadmaši granice egzaktnog ljudskog znanja, ono griješi i luta, jer je razgranatost središnje i apsolutne Istine neograničena. Zato povremeno uviđamo da se čak i najveći filozofi izgube u labirintima spekulacija, čime izazivaju kritiku kasnijeg naraštaja. No, budući da svi rade na jednom te istom cilju, naime na demistificiranju ljudske misli, uklanjanju praznovjerja i razotkrivanju istine, svi su jednako dobrodošli. Postizanje tih ciljeva, svi se slažu, najbolje se može osigurati razumskim

uvjeravanjem i podgrijavanjem oduševljenja kod naraštaja svježih mladih umova, koji upravo dozrijevaju i pripremaju se da spremno preuzmu mjesta svojih konzervativnih očeva s predrasudama. I kako su svi, i veliki i mali kročili kraljevskim putem do znanja, mi slušamo sve, te i velike i male uključujemo u svoje članstvo. Naime, nijedan čestit tražitelj se ne vraća praznih ruku, tako da čak i onaj tko je uživao pokazujući makar i najmanju naklonost javnosti može prinijeti barem svoj doprinos na oltar Istine.

(The Theosophist, broj 1, Adyar, listopad, 1879)

H.P.BLAVATSKY